

بخش اول

ساختار و محتوای فارسی
اول دبستان

آشنایی با ساختار کتاب فارسی اول

کتاب فارسی در پایه اول به دلیل آن که آغاز آموزش‌های زبانی است از دید ساختاری اندکی با کتاب‌های دیگر متفاوت است، به همین دلیل، ساختار کتاب اول و کتاب‌های دوم به بعد جداگانه بررسی می‌شود؛ اما به لحاظ محتوا در هر پایه، اهداف مشخصی دنبال می‌شود.

کتاب فارسی در سال اول شامل سه بخش است : نگاره‌ها، نشانه‌های دو، ساختار انتخابی بر مبنای مراحل رشد زبان و توانایی یادگیری، طراحی شده اما کتاب‌های دوم به بعد ساختار موضوعی دارند. گرچه ساختار زبانی این کتاب‌ها نیز در فارسی اول بر پایه موضوع‌هایی نظر (نهادها، بهداشت، اخلاق، داشت و دانشمندان، دین، ملی - میهنی، طبیعت، هنر و ادب) شکل گرفته است، اما این تقسیم‌بندی به صورت آشکار در ساختار کتاب به چشم نمی‌آید.

بخش اول : نگاره‌ها

این بخش در واقع جانشین لوحه‌های پیشین است. ده نگاره برای چهار هفته، پیش‌بینی شده است که شامل ده موضوع است؛ خانواده، در راه مدرسه، حیاط مدرسه، کلاس، بوستان (پارک)، طبیعت و مزرعه، باغ وحش، مسجد، عیدنوروز.

هر نگاره عنوان و موضوع خاصی دارد که در برگیرنده مطالب آن نگاره است؛ مانند : به خانه ما خوش آمدی یا بازی، بازی تماشا. این عنوانین به جای جمله‌های قالبی و خشک و بی‌روح برگزیده شده است. رویکرد آموزش نگاره‌ها از کل به جزء است : ابتدا تصویر بزرگ نگاره با هدف تشویق دانش‌آموزان به سخن گفتن، خوب دیدن، تفکر و خوب گوش دادن پیش روی آنهاست. سپس تصاویر کوچک زیرنگاره همراه با نام هر تصویر عرضه می‌شود تا تصویر و نام آن، هردو در ذهن دانش‌آموز ثبت و ضبط شود.

نکته مهم : ذکر نام هر تصویر تنها برای آشنایی با شکل کلی کلمه است نه یادگیری شکل نوشتاری آن، پس تأکید بر روی تصویر است نه واژه.

۱- تصویر بزرگ آموزشی

(الف) محتوا : اعضای یک خانواده

ب) هدف

- آموزش مفاهیم متناسب با برنامه درسی زبان فارسی و همسو با برنامه درسی ملی
- پرورش و تقویت مهارت‌های زبانی
- یافتن واژه مناسب برای تمرین بیشتر تا تقویت توانایی تشخیص شکل نوشتاری و آوابی
- آشنایی با مفاهیم کلیدی سایر حوزه‌ها در یادگیری (علوم، ریاضی، هنر، دینی و قرآن، تربیت بدنی = رویکرد تلفیق)

● توانایی کاربرد آموخته‌ها در متن زندگی

● تقویت نگرش مثبت نسبت به زبان فارسی

۲- تصویرک‌ها

(الف) محتوا : تعدادی تصویر بین ۴ تا ۱۰ تصویر مرتبط با تصویر بزرگ آموزشی

ب) هدف

- انطباق تصویرک و واژه‌ها
- تقویت مهارت‌های شفاهی زبان (گوش دادن، سخن گفتن)
- گسترش گنجینه واژگانی با تکیه بر تصویرخوانی

فعالیت‌ها و تجربه‌های یادگیری

تعداد فعالیت‌های یادگیری با توجه به توان درک و دریافت و میزان پیشرفت سوادآموزی از نگاره یک تا ده، متفاوت است؛ و بر پایه رعایت اصل حرکت از ساده به دشوار و نیز با توجه به توانایی ذهنی و زبانی کودکان، این فعالیت‌ها سازماندهی شده است؛ بنابراین در نگاره‌ها حدود دو تا شش فعالیت پیش‌بینی شده است. فعالیت‌های یادگیری به گونه‌ای سامان یافته، در چند بخش ارائه می‌گردد. هدف از این فعالیت‌ها یکسان کردن روش‌های آموزش است و معلم می‌تواند آزادانه عمل کند. این آزادی عمل به توانایی‌ها و ظرفیت‌های تک‌تک افراد کلاس بازمی‌گردد.

اهداف

- تقویت مهارت خوب دیدن

● آموزش راست به چپ و بالا و پایین (شناخت جهت‌ها)

- تنظیم حرکت چشم
- تنظیم فاصله چشم با کتاب
- تقویت مهارت‌های کلامی
- ارزشیابی از مفاهیم تصویر پایه
- تأکید بر سه مفهوم آغاز، میانه و پایان در نقل و قایع، حوادث و داستان‌ها
- گسترش دامنه واژگان کودک در زبان فارسی معیار
- گسترش و تعمیق مفاهیم اصلی

* تقویت نگرش مناسب نسبت به مفاهیم ارزشی

فعالیت‌های این بخش عبارت‌اند از :

● بین و بگو : هدف از این فعالیت توجه و تمرکز داش آموز، جمله‌سازی و بیان شفاهی تصویرها است. (تصویرخوانی) معلم می‌تواند علاوه بر آنکه درباره هر تصویر پرسش‌هایی طرح بکند ارتباط میان تصاویر را نیز موضوع پرسش و محل توجه داش آموز قرار دهد. داش آموز باید در یک جمله مقصود را بیان کند. این تمرین‌ها می‌توانند فرصتی برای یادگیری مشارکتی فراهم نمایند.

/هداف

● تقویت خوب دیدن

- پرورش قوه تمیز و تشخیص
- تقویت توانایی خوب سخن گفتن
- رشد توانایی تبدیل دیده‌ها به گفتار

گوش کن و بگو : هدف از این فعالیت تقویت توجه، تمرکز، واکنش نسبت به سؤال، درک تصویری، جمله‌سازی، بیان شفاهی دیده‌ها و نکات دیگری است که ممکن است داش آموزان به‌طور خاص به آنها توجه داشته باشند. سؤالات جنبه الگویی دارند، معلم در انتخاب این سؤالات یا سؤالات مشابه آزاد است. نکته اساسی آن است که در پاسخ‌ها به جنبه‌های خلاق باید توجه ویژه شود و از همه داش آموزان پاسخ‌های یکسان خواسته نشود. معلم می‌تواند پس از دریافت پاسخ‌های فردی و جمعی به جمع‌بندی پردازد.

/هداف

● تقویت خوب گوش دادن

- تقویت فرایندهای ذهنی

- گسترش دامنه واژگان

- تقویت مهارت خوب سخن گفتن

- گسترش مفاهیم اصلی

- تعمیق مفاهیم اصلی

بگرد و پیدا کن : دانشآموز در این تمرین با توجه به صورت کلی کلمه که در حافظه دارد و خواندن آن را به کمک تصویر فراگرفته است، آن را در تصویر بیابد. ابتدا معلم می‌تواند با خواندن واژه‌ها از دانشآموزان بخواهد آنها را در تصویر نشان دهدن، سپس در مراحل بعدی دانشآموزان خود تصویر واژه را بیابند.

اهداف

- انطباق واژه‌های شنیداری با اجزای تصویر

- تقویت مهارت‌های کلامی

- تقویت واژه‌آموزی

- گسترش و تعمیق مفاهیم کل اصلی

به دوستانت بگو : در این نوع تمرین‌ها دانشآموزان با یکدیگر و معلم ارتباط عاطفی برقرار می‌کنند و با توجه به آنچه تاکنون فراگرفته‌اند دایرة سخن گفتن را وسعت داده و به محیط اطراف و مسائل شخصی و خصوصی خود سوق می‌دهند. در این تمرین که جنبه خلاقانه دارد و باز پاسخ است دانشآموز می‌کوشد به کمک تخیل یا تفکر خویش مطالبی را در قالب بیان خاطره یا دیده‌ها و شنیده‌ها و اطلاعات خود بربازان آورد.

اهداف

- تقویت مهارت خوب گوش دادن

- تقویت نگرش مثبت نسبت به زبان فارسی

- تقویت مهارت گسترش مفهوم اصلی

- تقویت مهارت خوب سخن گفتن

- تقویت مهارت‌های ارتباطی

- تقویت مهارت ایجاد نظم و ترتیب

بدین ترتیب تمامی دانشآموزان با فعالیت مشارکتی و گروه‌بندی، قادر به حرف زدن هستند. برای

علم، این فرصت مناسبی است که بتواند اولًاً در تمامی دانشآموزان اعتماد به نفس ایجاد کند و ثانیاً دانشآموزان کمرو و خجالتی را به صحنۀ فعالیت‌های کلاسی بکشاند. به علاوه از این طریق، ارتباط‌های صمیمی نیز بین دانشآموزان برقرار می‌شود.

بازی و نمایش: این دو بخش که به طور متناوب می‌آیند با هدف ایجاد فضای شاد و تفريحی، کشف استعدادهای نهفته و پرورش آنها، آموزش غیر مستقیم مسائل و تقویت مهارت‌های زبانی آمده ساختن دانشآموز برای زندگی در پیرون از محیط کلاس، ابراز وجود دانشآموزان و پرورش تخیل طراحی شده‌اند.

/هداف

- ایجاد فضایی لذت‌بخش و شادی آفرین
 - تقویت مهارت‌های سخن‌گفتن و گوش دادن
 - شناخت استعدادهای کودکان و پرورش آن‌ها
 - ایجاد فرصت سالم برای ابراز توانایی‌های فردی
 - تقویت مهارت‌های حسی- حرکتی
 - ایجاد فرصت برای بیان عواطف و احساسات
 - گسترش و تعمیق مفاهیم اصلی
 - ایجاد و تقویت مهارت ایفای نقش
- با هم بخوانیم

/هداف

- ایجاد فضای شاد و لذت‌بخش
- تقویت نگرش مثبت نسبت به سخن منظوم فارسی
- تسلط بر آهنگ و ریتم و وزن و قافیه در شعر
- گسترش دامنه واژگان
- پرورش استعدادهای متمایل به شعر
- گسترش و تعمیق مفهوم اصلی (مثلاً در نگاره ۱ موضوع خانواده)

در صفحات «با هم بخوانی» شعرهایی انتخاب شده است که مکمل و همسو با محتوای آن نگاره است. این اشعار جنبه التذاذی دارد و خواندن آن به شکل گروهی، فضای شادی در کلاس ایجاد می‌کند. این اشعار با خوانش معیار و همراه با آهنگ مناسب، به شکل لوح فشرده به نام «کتاب گویا»

در اختیار معلمان قرار می‌گیرد تا در کلاس استفاده کنند. علاوه بر این معلم می‌تواند با توجه به شرایط کلاس و فرصتی که دارد، فعالیت‌های ویژه‌ای را برای اشعار در نظر بگیرد. مثلاً از دانش آموzan بخواهد برخی از آنها را حفظ کنند. توضیح شعر به شیوه متن درس اصلاً لازم نیست.

تمرین‌ها در هر بخش به فراخور توان متوسط دانش آموzan است؛ لکن معلم در این زمینه می‌تواند با ابتکار عمل خود، بر جنبه‌های آموزشی کتاب بیفزاید.

کتاب خوانی : در کتابنامه‌های رشد فهرست ۵۲ کتاب آمده است. معلم از میان کتاب‌های پیشنهادی یا هر کتاب دیگری که خود تشخیص می‌دهد یکی را برگزیده، در کلاس می‌خواند؛ آنگاه از دانش آموzan می‌خواهد به سوالات طرح شده در کتاب یا هر سؤال دیگری که خود لازم می‌داند پاسخ دهد. در طرح سوالات مربوط به کتاب خوانی سعی شده است تمامی ابعاد محتوایی و ظاهری و دانشی در نظر گرفته شود. این بخش با این هدف طراحی شده است که فرهنگ کتاب خوانی رشد کند و گسترش یابد؛ مهارت خواندن تقویت شود، کتابخانه‌های مدارس غنی گردد و آموزه‌ها تنها مختص به کتاب درسی نباشد. یکی از ویژگی‌های متمایز این برنامه اختصاص ساعت کتاب خوانی در برنامه زبان آموزی است؛ زیرا برنامه‌ریزان آموزشی و متخصصان آموزش زبان یکی از خلاهای نظام آموزشی کنونی را ضعف مهارت خواندن می‌دانند. کتاب خوانی در تقویت سه مهارت دیگر نقش به سزایی دارد به گونه‌ای که می‌توان گفت زیربنای ضعف مهارت‌های زبانی، در نادیده گرفتن مطالعه و کتاب خوانی و بی توجهی به آن است. ضمناً می‌دانیم که این مهارت باید از کودکی نهادینه شود تا در آینده به یک عادت مثبت و مفید بدل گردد. انتخاب ۵۲ کتاب برای ۱۵ هفته سال است که معلم از میان آنها تنها ۲۲ کتاب را مناسب با ۲۲ درس کتاب و موضوعات آن انتخاب می‌کند.

ساختمان بخش ۲ نشانه‌های (۱)

در این بخش ۳۰ نشانه خطی فارسی طی ۱۵ درس و ۱۵ هفته آموزش داده می‌شود. هر درس شامل معرفی و شناخت دو یا سه نشانه است. جدول زمانبندی آموزش نشانه‌ها در مقدمه کتاب آمده است.

هدف

- شناخت و تشخیص نشانه‌های خطی (الفبا) و آوایی زبان فارسی
- اطباق و همگونسازی صدا با نشانه خطی زبان فارسی و توانایی ترکیب آنها

- آموزش مهارت‌های شهروندی
- آموزش و گسترش مهارت‌های شفاهی زبان فارسی
- آموزش و گسترش مهارت‌های کتبی زبان فارسی
- ایجاد نگرش مثبت نسبت به مهارت‌های شفاهی و کتبی
- ایجاد نگرش مثبت نسبت به زبان فارسی به عنوان عامل پیوند پاره فرهنگ‌ها.

هر درس از این بخش شامل قسمت‌های زیر است :

قسمت نخست : عنوان متن اصلی درس

- ۱- تصویر بزرگ اصلی
- ۲- تصویرک‌ها
- ۳- متن نوشتاری
- ۴- تصویر درشت نشانه
- ۵- چیش نشانه‌ها

قسمت اول : تصویری کلی (تصویر بزرگ، تصویر عنوانی یا تصویر مادر) که ضمن حفظ ارتباط با بخش نگاره‌ها و تقویت مهارت‌های شفاهی زبان، بر آموزش نشانه‌هایی خاص تأکید می‌ورزد. محتوا تصویر بزرگی است که معمولاً تمامی عناصر لازم برای تدریس را دربردارد و در این کتاب در سطح تمام دروس توزیع شده است. این عناصر عبارت‌اند از : شبکه آوایی، تصویری، معنایی؛ یعنی وقتهایی که با هم یک شبکه واژه را تشکیل می‌دهند؛ مثلاً با شنیدن واژه «توب» واژه‌های توت، تور، توس یا ... به ذهنمان می‌آید که اشتراک آوایی /ت دارند یا سوب و رود به علت وجود واج‌های /و/ و /پ/؛ اما دیدن توب، هر شیئی کروی از حباب گرفته تا کرات آسمانی را به خاطرمان می‌آورد و باز هم شبکه‌ای از واژه‌ها به ذهن می‌آید. گاهی نیز با شنیدن، دیدن یا حتی فکر کردن به توب، شمار زیادی از بازی‌هایی که محور اصلی آن‌ها توب است به ذهن می‌آید؛ از قبیل : فوتیال، والیبال، تنیس روی میز، هندبال، واترپولو و

هدف

- پرورش خوب دیدن
- فعال کردن ذهن
- آموزش مجموعه اهداف نگرشی

- جلب توجه به مفهوم یا مفاهیم مورد نظر

- تقویت مهارت‌های زبانی

قسمت دوم : در زیر هر تصویر سه تا شش تصویر(تصویرک یا تصویر کوچک) از محتوای داخلی تصویر کلی به همراه واژه آن به خط خواندن(نسخ) آورده می‌شود. این تصاویر که حاوی کلید واژه‌های درس هستند، از میان واژه‌های انتخاب می‌شود که قبلًاً داشش آموز در بخش نگاره‌ها با آنها آشنا شده و شکل خطی آنها را دیده و تلفظ آنها را شنیده است. هر واژه ضمن ارتباط معنایی با دیگر واژه‌ها، یک یا دو حرف مشترک نیز دارد. مثلاً :

باد، باران، برف، سبز، سفید، سرخ، مدرسه، مدیر، پرچم

یک حرف از این کلید واژه‌ها با رنگ قرمز مشخص شده که تأکید اصلی درس، همان صداست. صدا نه به شکل مجرد بلکه در قالب واژه آموزش داده می‌شود. تصویرک‌ها ساختار تعدادی تصویر کوچک است که یا از متن تصویر پایه استخراج می‌شوند یا با تصویر پایه تناسب ظاهری و مفهومی دارند.

واژه‌ی مربوط به هر تصویرک با خط نسخ، خط خوانداری با رنگی کردن نشانه مورد نظر در زیر آن نوشته شده است. معمولاً این واژه و تصویر در نگاره‌ها تکرار شده است و واژه اصلی کلیدی آن چندین بار آمده است و داشش آموز بر اثر تکرار و تمرین، می‌تواند بدون کمک معلم آن را بخواند.

هدف

- خواندن واژه به کمک تصویر

- تشخیص و تفکیک واج و نشانه

- نوشتمن به معنای رمزگذاری و انطباق نشانه با صدا

قسمت سوم : پس از ارائه واژه‌ها و تمرین کافی برای آموزش هر حرف و اطمینان یافتن از آموزش، متنی کوتاه و حتی الامکان آهنگین آمده که فقط برای خواندن است. یعنی داشش آموز نه ملزم به یادگیری شکل املایی و نوشتاری آن است و نه از روی آن مشق می‌نویسد. کلمات انتخابی الزاماً از حروف خوانده شده نیستند، زیرا روش خواندن، کلی یا پیکره نگر است. داشش آموز با دو قرینه شکل و تصویر، قادر خواهد بود خواندن را فرا گیرد.

یکی از تمرین‌هایی که در گذشته مبنای آموزش خواندن و نوشتمن بود بخش کردن و صداکشی است.^۱ ضمن تأیید این شیوه به عنوان یکی از مهارت‌های زبانی تسهیل کننده در آغاز زبان آموزی، بر

۱- با غچه‌بان از آن جهت بر این روش تأکید می‌ورزید که سروکار وی با داشش آموزان ناشنوا بوده است و طبعاً برای آن داشش آموزان

روشی مفید به شمار می‌رود.

این باوریم که ادامه آن به شکل افراطی و مستمر روند آموزشی را کند می‌کند. به ویژه اگر دریابیم که دانش آموزان به حد قابل قبولی در تشخیص صدا و حرف مورد نظر پیشرفت کرده‌اند ادامه این روش برای دانش آموزان دیرآموز یا آنان که ناتوانی یادگیری دارند و کسانی که از شناوی و یا بینایی یا درک کامل برخوردار نیستند، مناسب است. متن نوشتاری و متناسب با موضوع هر درس پس از تصویرک‌ها آمده است که از تعدادی کلمه (به عنوان کل) یا جمله (به عنوان کل) که با آهنگی تقریباً موزون بیان شده و صرفاً برای خواندن می‌باشد.

واژه‌ها یا جمله‌هایی را که دانش آموز از طریق تصویرخوانی، می‌شناسد و می‌تواند با توجه به تجربه قبلی (آشنایی در نگاره‌ها) یا از طریق جا به جایی برخی از نشانه‌ها / واژه‌ها در زنجیره جانشینی بخواند.

هدف

- ایجاد و تقویت مهارت خوب خواندن

- ایجاد و تقویت مهارت خوب نوشتan

قسمت چهارم : حرف و صدای مورد آموزش و شکل‌های خطی آن به شکل درشت و خوانا در پایین صفحه به طور مستقل نوشته می‌شود. تصویر درشت واج یا گونه‌های واج؛ به عنوان مثال آ

هدف

- ایجاد توانایی تفکیک واج و حرف

- توانایی تطبیق صدای نشانه با شکل خطی آن

قسمت پنجم : طرح انگشت اشاره است که حروف آموزش داده شده و در حال آموزش و حروف درس آینده با سه رنگ متمایز در آن درج شده و تا پایان آموزش حروف و صدایها ادامه می‌باید. انگشت اشاره با این هدف ترسیم شده است که دانش آموز هر روز حرف آموخته شده را پیش چشم داشته باشد.

چینش نشانه‌ها : در این بخش نشانه‌ها با چهار رنگ چیده می‌شوند :

- سیاه بیانگر نشانه‌های آموخته شده

- قرمز بیانگر نشانه مورد آموزش

- آبی بیانگر نشانه درس بعدی

- رنگ سبز برای نشانه‌های استثنای کار گرفته شده است.

هدف

- تمرین دیداری (مشق نظری) واج‌های خوانده شده و شکل‌های متفاوت آن

- آمادگی بصری برای واج خوانده نشده

فعالیت‌های یادگیری هر درس

اهداف فعالیت‌های این بخش تقریباً هماهنگ با هدف‌های ذکر شده در بخش نگاره است که در این قسمت با تعمیق بیشتری تداوم می‌یابد:

بیان و بگو/ گوش کن و بگو / به دوستانت بگو / بگرد و ییدا کن / بازی و نمایش
کتابخوانی / با هم بخوانیم

ساختار بخش ۳، نشانه‌های ۲

در این بخش، ۱۰ نشانه باقی‌مانده که عمدتاً حروف عربی هستند و دارای شکل‌های مختلف و یک صوت واحد می‌باشند، آموزش داده می‌شود اینها حروف و صدای‌هایی هستند که درجه دشواری بیشتری نسبت به بقیه دارند. این ۱۰ نشانه طی ۷ هفته آموزش داده می‌شود. نشانه‌های این بخش عبارت‌اند از: تشدید، صـص، ذـ، عـعـعـ، ثـ، حـ، ضـضـ، طـ، غـغـغـ و ظـ.

● یادآوری

۱- هر درس از این بخش با یک متن ساده، روان و آموزشی آغاز می‌شود. در این متن‌ها مشکل آموزش‌های قبلی وجود ندارد، زیرا متن‌ها از حروف و صدای‌های خوانده شده، انتخاب می‌شوند. بنابراین، دست معلم در استفاده از این درس‌ها برای گفتن املا باز است. در متن از کلید واژه‌هایی استفاده می‌شود که حاوی حرف یا صدای‌های مورد آموزش باشد.

تمرین‌های این بخش، همان است که در بخش اول با آنها آشنا شدیم. در این تمرین‌ها علاوه بر تعمیق آموزش‌های همان درس به تکرار و تمرین آموخته‌های درس‌های پیش هم توجه می‌شود.

۲- یک درس از درس‌های این بخش به صورت آزاد در نظر گرفته شده است. «درس آزاد» فرصتی است تا داشن آموز و معلم در کنار هم، متناسب با ذوق و علایق و ملاحظات فرهنگ بومی زبان و ادبیات محلی و ضرورت‌هایی که احیاناً در دروس دیگر دیده نشده و یا معلم خود احساس نیاز می‌کند، درسی را طراحی کنند. هدف از این درس مشارکت داشن آموز و معلم، و ایجاد فرصت‌های ویژه برای خلاقیت و اعتماد به نفس است.

تقویت فرهنگ مطالعه و کتابخوانی

بدهیه است که وقتی در این مقطع آموزش، سروکار ما با کودک است و کودک نیز به قصه وابسته است، بهتر است از همان ابتدا با قصه آغاز کنیم. البته قصه، تنها فاتح دنیای کودکان نیست و تنها کودکان نیستند که داستان می خوانند یا قصه های متعدد قرآن خاص دوران کودکی انسان ها نیست. قصه پیمانه ای بر از عبرت و تذکر و هدایت و بشارت و وعده و وعید و نوید و بیم دادن و شاد کردن و ترساندن و ... است که خداوند برای ابلاغ منویات خود از قالب آن استفاده کرده است. شکفت نیست که همه کتاب های آسمانی سرشار از قصه و داستان است.

روشن است که وقتی خداوند زبان قصه را برای بشر برمی گزیند، آن را وسیله ای مناسب می یابد. اینک مسئله پیش روی ما این است که اگر قالب قصه برای رساندن پیام آن قدر مناسب است که خداوند حدود دویست و شصت قصه کوتاه و بلند در قرآن آورده، چرا ما در نظام آموزشی خود از آن استفاده نکنیم؟ از این روست که کتاب فارسی با آن که تا حد امکان ساختاری داستان گونه را برگزیده است، باز هم برای پاسخ گویی به عطش فطری کودک برای شنیدن داستان، مجموعه ای از پنجاه و دو جلد کتاب کودک را که در کتابنامه های رشد آمده است – که همگی ساختار داستانی دارند – به کمک خواسته است.

اگرچه طول سال تحصیلی به ۳۶ هفته می رسد و با احتساب هر هفته یک داستان، معلمان موفق ما تنها می توانند ۳۶ کتاب را در کلاس بخوانند، اما برنامه درسی کتاب فارسی برآن است که جریان کتابخوانی را از کلاس درس به خانه بکشاند و به تمام طول سال تسری دهد؛ و بدهیه است وقتی این مهم میسر خواهد شد که کتابخوانی به همت مجموعه آموزش و پژوهش جزئی از زندگی کودک و خانواده وی گردد. سیاهه کتاب ها – که در فهرست پایانی کتاب آمده – هر ساله با ارتقای کیفیت کتابخوانی و کتاب نویسی برای کودکان، تغییر خواهد کرد و مناسب ترین کتاب های موجود به فهرست کتاب های مخصوص کودکان در کتاب فارسی افزوده خواهد شد. بهتر است مریبان خود را به این فهرست محدود نکنند و در صورت امکان در صدد یافتن مناسب ترین کتاب های موجود در بازار کتاب پرآیند و علاوه بر آن، منابع محلی و بومی را نیز برای یافتن قصه ها و داستان های مناسب در نظر بگیرند و در انتخاب کتاب مناسب، فرهنگ بومی یا پاره فرهنگ ها را نیز مراجعات کنند.

روانخوانی

روانخوانی، تمرین و برسش و خودآزمایی و سایر فعالیت های یادگیری ندارد؛ زیرا هدف آن،

خواندن و سریع خواندن به همراه درک و دریافت است. در این بخش، سرعت انتقال مطلب از صفحه کتاب بر صفحه ذهن مطرح است و به همین دلیل، جز متن درس، هیچ عنصر دیگری – که احتمالاً ممکن است مزاحم درک و دریافت سریع تلقی شود – در این بخش نیامده است.

سخن اخیر به معنای نفی اهمیت روان‌خوانی نیست، بلکه این واقعیت را می‌رساند که روان‌خوانی به تنها بی نمی‌تواند جوابگوی انتظاراتی باشد که جامعه از نوآموز امروز و شهروند فردا دارد. درست به همین دلیل است که کتاب «فارسی» این بار عظم را بر دوش ۵۲ کتاب داستان گذاشته است و ده‌ها شعر که به تناسب و تناوب در کلاس و خارج از کلاس خوانده می‌شود؛ بنابراین، بخش اخیر را بهتر است پنجره‌ای تلقی کنیم به فضای گسترده‌آن همه کتاب، یا کلیدی برای گشودن در باغ روایی خواندن؛ و از آن، در جهت ارتقای کیفی و کمی مهارت خواندن در کودکان بهره بگیریم.

جدول بازی‌ها و نمایش‌ها

نمایش	بازی
۱- انجام برخی از کارهای کشاورز در مزرعه	۱- کشیده گفتن مصوت (آ)
۲- وضع گرفتن	۲- برقرار کردن ارتباط منطقی بین کلمات و تصاویر
۳- رفتنه به مهمانی و عید دیدنی	۳- توب بازی همراه با ارتباط عاطفی
۴- پوست گرفتن میوه و خوردن آن	۴- ماهی گیری با آهن ربا از کلمات خوانده شده
۵- حدس زدن نام دو ورزش مورد نظر	۵- کلمه‌سازی با استفاده از صدای آخر کلمه بیان شده
۶- اجرای صدا و حرکات حیوان مورد علاقه	۶- کامل کردن کلمات مختلف با تشخیص یک حرف در آنها
۷- نمایش ورزش‌های مختلف (اسب سواری، فوتبال، شنا...)	۷- ساختن کلمات مختلف به وسیله کارت‌های حروف
۸- داستان بین و بگویی درس	۸- پیدا کردن چیزهای پنهان
۹- کاشتن دانه و آبیاری آن	۹- بیان وسایل پنهان
۱۰- معلم و کلاس	۱۰- کلمات مختلف با صدای مشترک
۱۱- حرکت جانوران مختلف	
۱۲- ظرف شستن در آشپزخانه	

نکته: در فعالیت‌های کتاب «فارسی» در پایان هر هفته، به صورت یک هفته در میان، بازی و نمایش و کتاب‌خوانی گنجانده شده است.

جدول «با هم بخوانیم»

درس	شاعر	شعر
نگاره ۱	پروین دولت‌آبادی	خدای مهریان
نگاره ۴	اسانه شعبان نژاد	راه مدرسه
نگاره ۷	محمود کیانوش	سبز و سبز و سبز
نگاره ۱۰	مصطفی رحماندوست	انار
درس ۲	اسانه شعبان نژاد	مهریان‌تر از مادر
درس ۵	مصطفی رحماندوست	زردالو
درس ۶	اسدالله شعبانی	ای ایران
درس ۱۱	عباس یمینی شریف	ما کودکانیم
درس ۱۴	ناصر کشاورز	جشن در آسمان
درس ۱۷	جعفر ابراهیمی (شاهد)	دریا
درس ۱۹	-	شعر درس آزاد
درس ۲۰	کبری هاشمی	جشن بهمن
درس ۲۲	علی اصغر نصربی	پیغمبر ما
روان‌خوانی	شکوه قاسم نیا	شادیم و پاک و خندان

تذکر : تمرین‌های کتاب «فارسی» صرفاً جنبه شفاهی دارد و فرصتی است برای گفت‌وگویی دانش‌آموزان؛ بنابراین، لازم نیست که پاسخ تمرین‌ها نوشته شود، بلکه فقط باید به تقویت مهارت‌های گفتاری (سخن‌گفتن، گوش‌دادن و خواندن) پرداخته شود.

ساختار کتاب فارسی اول

در این بخش از کتاب، برای هر روز یک صفحه تمرین، در نظر گرفته شده است که به‌طور موازی و یکسان همه مهارت‌های دست‌ورزی و نوشتاری را تقویت می‌کنند. به همین سبب تلاش شده است از تنوع کافی برخوردار باشند.

نوشتن، عالی‌ترین مرحله از مراتب زبان‌آموزی است؛ فعالیتی پیچیده وابسته به مبادی و مقدمات بسیار. بی‌تردید از آن هنگام که ارتباط میان انسان‌ها برقرار شده است، تا امروز؛ نوشتن همچنان جایگاه و پایگاه خویش را حفظ کرده است و پیش‌ینی‌ها نشان می‌دهد که از این پس نیز وضعیت همچنان خواهد بود؛ بنابراین دلایل، هر شهروند شایسته‌ای باید این مهارت را بیاموزد و لزوم آموختن آن، چنان بدیهی

است که نیاز به ذکر دلیل ندارد.

با همه اهمیتی که برای نوشتمن ذکر کردیم، باید آن را تنها مهارت زبانآموزی دانست و بیش از حد لازم برآن تکیه کرد و سه مهارت دیگر را زیر پا گذاشت. زیانی که در سال‌های اخیر از بابت این طرز تفکر بر ما وارد شده، اندک نیست؛ چرا که در یک تلقی سنتی همه کوشش آموزگار ابتدایی مصروف ارتقای مهارت نوشتمن می‌شد و گوش دادن و سخن‌گفتن هرگز در برنامه درسی جایی نداشت، خواندن نیز فقط تا آنجا اهمیت می‌یافتد که در خدمت نوشتمن قرار می‌گرفت؛ غافل از اینکه بزرگترین عنصر در شخصیت انسان – از هر طبقه‌ای که باشد – زبان و سخن اوست و طرز سخن‌گفتن او. ممکن است کسی اصلاً توان نوشتمن نداشته باشد یا داشته باشد اما آن را به ندرت به ظهور برساند یا حتی به ظهور برساند، ولی کمتر کسی توفیق خواندن نوشتمن‌های او را پیدا کند؛ ولی همین آدم از برقراری ارتباط شفاهی با دیگران ناگزیر است و شخصیت واقعی او در سخن‌گفتن متجلی می‌شود. این سخن به معنای کم اهمیت شمردن مهارت نوشتمن نیست، بلکه به معنای توجه به جنبه‌های دیگر مهارت کلامی است و تأکید اینکه باید با بزرگ کردن یک مهارت خاص، مهارت‌های دیگر را به فراموشی سپرد.

به هر حال، نوشتمن جای خود را دارد و در نوع خود بسیار هم مهم است و به همین دلیل آموزش آن باید بهطور دقیق، مستمر و پیگیر صورت گیرد و تمهدی اندیشه شود که ارتکاب اشتباهات از ابتدا به حداقل برسد.

برای رسیدن به این هدف باید راه‌های زیادی را طی کرد. کودکانی که دست کم یک دوره پیش دبستانی را گذرانده‌اند، کمتر برای آموزگاران دردرس فراهم می‌کنند. اما آنان که از چنین تجربه‌ای برخوردار نیستند، باعث بروز مشکلات روزافزونی برای خود و آموزگار و اولیا می‌شوند. در اینجا قصد سخن‌گفتن از خط، اصول، مبانی، انواع شیوه‌های نوشتمن، مقدمات و مبانی نوشتمن و تأثیر آن را نداریم؛ اما فقط یادآوری این دو نکته کوچک را لازم می‌دانیم که توانایی نوشتمن در تکوین شخصیت کودک و میزان اعتماد به نفس وی تأثیر دارد و داشت آموزانی که دچار مشکلاتی در زمینه نوشتمن می‌شوند، ممکن است با مسائل روانی همچون کاهش عزت نفس رو به رو شوند. محققان علت این امر را ناتوانی آنان در بیان افکار معلوماتشان از راه نوشتمن می‌دانند.

نگاره‌ها، هر صفحه این بخش شامل سه بخش است:

بخش نخست با نام «کامل کن» به وسیله دو نماد آنچه را که قرار است نوآموز بنویسد، در ابعاد بزرگتر و نمایش جهت شروع و ختم به صورت نقطه‌چین به نوآموز می‌نمایاند. پیشنهاد می‌شود معلم روش

صحیح شروع و ختم این نماد نوشتار را – که در حال حاضر نماینده هیچ یک از حروف الفبا هم نیست و تنها به دلیل ایجاد مهارت به دست می آید – به نوآموز آموزش دهد تا با هدایت وی این نقطه‌چین را از آغاز تا پایان، بدون برداشتن قلم پررنگ کند.

بخش دوم هر صفحه بخش «کامل کن و رنگ کن» است و شامل یک طرح ناتمام است که نوآموز آن را کامل می کند و در حین کامل کردن آن، نمونه های مشابهی از شکلی را که امروز فرا گرفته، در جریان یک بازی آموزشی کشف می کند. هدف از رنگ کردن این شکل، آن است که روش درست قلم به دست گرفتن و محدوده نوشتمن، به طور کامل تحت سلطنت وی درآید.

بخش سوم صفحه «بنویس» نام دارد. نماد نوشتاری ابتدا به رنگ توسي و محو (ترام) است.

توجه : قبل از آنکه مداد را به کودک بدھیم و بگوییم : «بنویس»، باید اطمینان پیدا کنیم که :

- عضلات کوچک دست و انگشتانش به اندازه کافی رشد کرده است؛

- میان حرکت دست و چشم او هماهنگی برقرار است؛

- کودک برای نوشتمن آمادگی ذهنی و روانی لازم را دارد؛

اگر تمامی این مهارت‌ها در کودک رشد کرده باشد، آنگاه می‌توانیم از او انتظار نوشتمن داشته باشیم. برای فراهم کردن شرایط نوشتمن به پرسش‌های زیر پاسخ دهیم :

در هر میز چند نفر باید بنشینند؟

کودک باید از چه نوع کاغذی برای نوشتمن استفاده کند؟

کاغذ را چگونه باید روی میز بگذارد؟

کاغذ را با چه زاویه‌ای از خود نگاه دارد؟

چپ دست‌ها چه باید کنند؟

بعد از یافتن پاسخ مناسب برای سوال‌های فوق، یک کاغذ به کودک بدھیم و او را آزاد بگذاریم تا هر طور که می‌خواهد کاغذ را خط خطی کند؛ شیوه درست به دست گرفتن قلم و چگونگی جای گرفتن آن در میان انگشتان، از گام‌های نخست آشنایی دانش آموز با نوشتمن است. در ضمن این کار، باید به حالت‌ها و حرکات طریق دست‌ها و انگشتان او دقت کنیم. به فاصله کاغذ و قلم نگاه کنیم. حالت سه انگشت اصلی ۱، ۲ و ۳ که قلم را در میان می‌گیرند و ۴ و ۵ را که سومی بر آنها تکیه می‌کند در نظر بگیریم. فاصله نوک مداد را از کاغذ تا انگشت‌ها در نظر بگیریم. باد بدھیم که به مداد فشار زیاد وارد نکند بلکه آن را طوری به دست بگیرد که بتواند آزادانه بین سه انگشت بچرخاند.

توجه : این بخش با تمرین‌هایی بسیار متنوع شامل شش صفحه برای هر هفته است. قسمت

اصلی، چند سطر نخست صفحه با عنوان «بنویس» است که کار واقعی نوشتن خط تحریری با آن شروع می‌شود و ادامه می‌باید. تمامی واژه‌هایی که نوآموز در کتاب فارسی خواندن آنها را فرا گرفته است، در کتاب کار، نوشتن آنها را تمرین می‌کند و فرا می‌گیرد.

آموزش نشانه‌ها (۲)

در این بخش از کتاب، حجم نوشته‌های تحریری افزایش می‌باید و تمرین‌ها به تناسب پیشرفت

تحصیلی نوآموز، تنوع بیشتری پیدا می‌کند.

◆ چند یادآوری

- ۱- تمرین‌های کتاب کار جنبه نوشتاری دارد و به تقویت مهارت نوشتن می‌پردازد که شامل رونویسی، املا، مرتب کردن کلمات، کلمه‌سازی، جمله‌سازی و ... است.
- ۲- هر صفحه کتاب با عنوان «سلام» شروع و به یک جمله زیبا ختم می‌شود.
- ۳- در پایان نشانه‌های «۱» سه صفحه، تمرینات دوره‌ای در نظر گرفته شده است.
- ۴- پایان نشانه‌های «۲» چهار صفحه، تمرینات دوره‌ای در نظر گرفته شده است.
- ۵- خانه‌های خالی عمودی در هر صفحه، برای این است که کار دانش‌آموز در پایان هر روز مورد ارزیابی قرار گیرد.

موضوعات اساسی برنامه درسی فارسی

برای بررسی دقیق محتواهای مطالب کتاب فارسی جنبه‌های زیر را مد نظر قرار می‌دهیم :

(الف) مفاهیم

۱- نکات دستوری و زبانی و واژگانی	۲- نگارشی و رسم الخطی
۳- نکات املایی	۴- نکات ادبی
۵- نکات دانشی	۶- نکات ارزشی و نگرشی
۷- واژگان	

(ب) مهارت‌های زبانی

۱- گوش دادن انتقادی	۲- سخن‌گفتن
۳- خواندن	۴- نوشتن
۵- نقد و تحلیل	۶- تفکر و اندیشیدن خلاق

پ) فعالیت‌های ویژه

- ۲- درست، نادرست
- ۴- به دوستانت بگو
- ۶- با هم بخوانیم
- ۸- بازی
- ۱۰- با هم بخندیم
- ۱۲- جدول
- ۱۴- رنگ کردنی
- ۱- گوش کن و بگو
- ۳- بین و بگو
- ۵- بگرد و پیدا کن
- ۷- کتاب خوانی
- ۹- نمایش
- ۱۱- روان‌خوانی
- ۱۳- چیستان

مفاهیم کتاب فارسی سال اول

۱- نکات دستوری و زبانی

- مبنای آموزش‌های زبانی در کتاب فارسی سال اول، آموزش نشانه‌ها و شکل‌های مختلف آن است و تمامی فعالیت‌ها و تمرین‌ها، پیرامون آموزش صامت‌ها و مصوت‌های زبان فارسی است.

۲- نکات نگارشی و رسم الخطی

- در کتاب فارسی اول، دانش آموز با مفهوم جمله و جمله‌نویسی و ارتباط جمله‌ها برای ساختن یک بند معنی‌دار آشنا می‌شود.

- در حوزه رسم الخطی، دانش آموز سه مفهوم نقطه، علامت سؤال و ویرگول و کاربرد آنها را در جمله به‌طور غیرمستقیم و به شکل کاربردی فرا می‌گیرد.

۳- نکات املایی

- دانش آموز بتواند شکل نشانه‌های فارسی را درست بنویسد.

- شکل املایی و درست صامت‌های چندشکلی را تشخیص دهد.

- «ه» غیرملفوظ از «ه» ملفوظ را تشخیص دهد.

- شکل املایی کلماتی که در آنها واو مadolه است مثل خواهر، خواب و ... را تشخیص دهد.
- تشدید و استثناهای را به درستی تشخیص دهد.

۴- نکات ادبی

- دانش آموز با وزن و آهنگ و موسیقی شعر آشنا می‌شود و نقش قافیه و قافیه‌بندی را از طریق

شنیدن شعر در می‌یابد.

- با قالب داستان برای بیان مفاهیم و با نمایش به عنوان یکی از قالب‌های ادبی آشنا می‌شود

- با طنز و کاریکاتور به طور غیر مستقیم آشنا می‌شود.

۵—مفاهیم دانشی

- آشنایی با محیط خارج از خانه چون خیابان، مغازه، میدان، عبور و مرور، و آنچه در مدرسه است.

- آشنایی با محیط مدرسه، نظام، دوستان، معلم، بخش‌های مدرسه، آداب و رود به کلاس و ...

- آشنایی با پاییز و هم‌زمانی آن برای ورود به مدرسه و تغییر طبیعت و برگزیان

- آشنایی با فضا و زندگی روستایی، حیوانات، خانه‌ها، نحوه زندگی و کار در روستا و بچه‌های روستا

- آشنایی با مشاغل روستایی مثل دامپروری، کشاورزی و نقش آنها در زندگی بشر

- آشنایی با تغییر طبیعت در نوروز

- آشنایی با عناصر طبیعی چون باد، آب، آفتاب، باران، برف

- آشنایی با رنگ‌ها

- آشنایی با میوه‌ها

- آشنایی با پرندگان و طبیعت، حلقه و ویژگی‌های آن

- آشنایی با نوشت‌افزار و وسایل بازی

- آشنایی با حواس و اعضای بدن

- آشنایی با ورزش، انواع ورزش‌ها

- آشنایی با جانوران و محل زندگی هریک، جنگل، دریا

- مفهوم پرواز و پرندگان

- آسمان، ستاره، شب، مهتاب

- گل، حفظ گل، آب دادن به گل

- فصول و ویژگی‌های آنها و تحولات

- ماه‌های سال و میوه‌های هر فصل

- شاهنامه و داستان‌های آن

- ۱۲ فروردین، سالروز ورود امام خمینی و رفتن شاه

- امام خمینی، انقلاب اسلامی و رهبری انقلاب

- چراغ راهنمایی، پلیس و عبور و مرور
- ۶- مفاهیم ارزشی و نگرشی
- خانواده و اعضای آن و چگونگی همکاری اعضای خانواده با هم و وظایف هریک
- خدا و مهربانی او نسبت به همه جانوران و طبیعت و انسان
- پدر و مادر و نقش آنها در خانواده و مهربانی مادر
- ایجاد علاقه به محیط کلاس، نحوه شستن، اجازه گرفتن، سلام و خداحافظی با دوستان هم کلاسی و معلم، و مواجتب از وسائل شخصی
- علاقه مندی به کتاب و فواید آن
- آشنایی با پارک، وسائل بازی، آداب پارک، مراقبت از گیاهان
- درخت و میوه و پرندگان و وصف طبیعت به شعر
- علاقه مندی به حیوانات، مراقبت در باغ وحش از خود
- آشنایی با صدای حیوانات طبیعی و صدای حیوانات
- ایجاد علاقه به مسجد، نماز جماعت، بخش های مختلف مسجد؛ مثل : مناره، گلدسته، محراب، سجاده و ...
- میوه ها و طعم و مزه و رنگ و بوی هریک
- عید نوروز، آیین های خاص آن، هفت سین، مفهوم سال نو، دید و بازدید
- دریا و ویژگی های آن، قایقرانی، تفریح و شنا در دریا، دریا و موجودات دریایی
- زمستان و ویژگی های آن، برف بازی، آدم برفی و بازی های زمستانی
- محافظت حیوانات و پرندگان و جانوران از خود مثل لاک پست و حلزون
- مادر بزرگ و مهربانی او و داستان های مادر بزرگ
- آشپزخانه، کار در خانه، همکاری با والدین، وسائل آشپزخانه
- سفر، فواید سفر و خاطره نوشتن در سفر
- نظافت شخصی
- رعایت ادب، مهربانی، سلام کردن
- قرآن به عنوان کتاب آسمانی
- دهه فجر، پیروزی انقلاب و جشن پیروزی
- ایران و مردم ایران

- فواید سکوت و مضرات سخن نابجا

- عید مبعث، زندگی پیامبر

- حضرت علی (ع)

- دعا

- سپاس از معلم

مهارت‌های زبانی

۱— گوش دادن و سخن گفتن : ۷۳ تمرین در بخش «گوش کن و بگو» از محتوای نگاره‌ها و درس‌ها طراحی شده است که به طور مستقیم مهارت‌های شنیدن و گفتن را تقویت می‌کند. علاوه بر این، حدود ۲۹ تمرین بین و بگو به عنوان تصویرخوانی ضمن تقویت خوب دیدن و دقت در پدیده‌ها، دانش‌آموز را تشویق به گفتن می‌کند. محتوای این تصویرها در ارتباط با موضوعات زبانی و نگرشی و ارزشی درس است.

علاوه بر این، حدود ۵۲ تمرین با عنوان به دوستانت بگو نیز ضمن تقویت مهارت شنیدن در بخش نگاره از موضوعات فراتر از نگاره‌ها (در بخش نگاره‌ها) و در بخش نشانه‌ها از محتوای درس برای درک مطلب سؤالاتی طرح می‌کند. ۱۳ شعر در متن کتاب آمده است که برای خواندن جمعی یا فردی در نظر گرفته شده است.

۲— خواندن : در کتاب اول، خواندن به اشکال زیر تقویت می‌شود :

- خواندن واژگان به کمک تصویر در بخش نگاره‌ها (حدود ۶ مورد)

- خواندن واژگان بخش نشانه‌ها از طریق بازشناسی دیداری عناصر زبانی اعم از حروف، کلمات و جمله‌ها (حدود ۷۵ کلمه)، کلمات هم‌آغاز و هم‌پایان و ...

- خواندن متن درس‌ها، روان‌خوانی‌ها و درک پیام‌های زبانی و روابط معنایی آنها (حدود ۳۱۲ جمله و ۱۸۰ کلمه)

- کتاب‌خوانی؛ که در ابتدا به کمک معلم انجام می‌شود و سپس دانش‌آموز پس از یادگرگشتن نشانه‌های ۱ و ۲ به طور مستقل قادر به خواندن است.

۳— نوشتمن : ۴۵ تمرین کتاب کار، همگی برای تقویت مهارت نوشتمن پیش‌بینی شده است که در شکل‌های زیر نمود می‌باید.

- تمرین‌های دست‌ورزی نشانه‌های فارسی (۸۰ مورد)

- کامل کردنی با تمرین‌های متنوع (۶۰ مورد)
- تفکیک هجاهای و صدایها (۲۰ مورد)
- وصل کردنی
- تشخیص صدایها و نشانه‌ها
- پاسخ‌دادنی
- رونویسی (۱۳۰ تمرین)
- تصویرنویسی
- کلمه‌سازی
- دنباله‌نویسی
- جمله‌سازی
- اشتباه‌بایی
- مرتب کردنی
- رنگ‌زدنی
- دسته‌بندی
- انتخاب کردنی

۴- واژگان : تمامی کلماتی که تازه آموزش داده می‌شوند و در حوزه واژگان نوشتاری دانش آموز هستند حدود ۷۵ کلمه است. ۶ کلمه نیز در بخش نگاره‌ها به صورت زیرنویس نگاره آمده است که تنها برای یادگیری شکل خطی آن‌ها است و جزء واژگان پایه شنیداری و خوانداری محسوب می‌شود. این بخش شامل ۱۰ واژه تکراری است که جهت تقویت واژه و کاربرد آن آموزش داده می‌شود. در کتاب بنویسیم نیز واژگان جدید درس‌ها در شکل‌های مختلف تمرین و تکرار می‌شوند. برای تمرین پیشتر واژگان ۲۹ تمرین «بگرد و پیدا کن» در نظر گرفته شده است که به واژگان درس در بخش نگاره‌ها و نشانه‌های فارسی و استثنای اختصاص دارد.

فعالیت‌های ویژه

برای آنکه محتوای کتاب از یک دستی و خشکی بیرون آید و فضاهای کتاب و کلاس اندکی نشاط‌آور شود موارد زیر پیش‌بینی شده است:

- ۱۰ بازی که ماهیتی زبان آموزانه دارند;

- ۱۲ • نمایش برای تقویت مهارت‌های زبانی با توجه به محتوای درس‌ها
- ۵ • جدول در کتاب کار
- ۱۳ • شعری که به صورت جمعی خوانده می‌شود.
- ۱۰ • مورد رنگ کردن
- فرصت‌های کتاب‌خوانی
- درس آزاد

بررسی درس‌ها

سازمانهای اخراجی (سلیمانی) دانشگاهی

اهداف کلی آموزش زبان فارسی در سال اول ابتدایی

الف) اهداف سناختی

- آشنایی با نمادهای خط فارسی
- گسترش حوزه نمادها و معانی مناسب
- آشنایی اولیه با عناصر محورهای جاوشینی و هم نشینی
- آشنایی با گونه گفتاری زبان معیار
- آشنایی با نمونه های نظم مناسب
- آشنایی اولیه با مسائل اعتقادی، ملی، علمی، اجتماعی و هنری
- آشنایی با شیوه های صحیح تقویت و پرورش حافظه و تفکر خلاق

ب) اهداف عاطفی

- ۱- فراهم نمودن زمینه های علاقه و نگرش مثبت نسبت به :
- ۲- برقراری ارتباط شنیداری و گفتاری
- مطالعه اولیه نوشه های ساده و تصویری
- مسائل اعتقادی، ملی، علمی، هنری و اعتقادی

پ) اهداف مهارتی

- ۱- مهارت گوش دادن :
 - دقت در سخن عینی و واضح گوینده
 - دریافت پیام ساده، واضح و عینی
 - دریافت ارتباط بین بخش های یک پیام واضح و کوتاه
 - بررسی شنیده های واضح و ساده
 - درک پیام در گونه های مختلف زبانی
 - دقت در آهنگ کلام

۲- مهارت سخن‌گفتن :

- به کارگیری کار افزارهای مناسب ارتباطی
- برقراری ارتباط احساسی (عاطفی) با شنونده
- حرکت از سخن خود محور به گفت و گوی دو سویه
- توانایی سخن گفتن کوتاه و ساده در برابر جمع
- انسجام در رساندن پیام
- پاسخ‌گویی به سؤالات
- به کارگیری گونه‌های متفاوت زبانی

۳- مهارت خواندن :

- توانایی خواندن نمادهای نوشتاری (توانایی رمزگردانی نمادهای نوشتاری)
- توانایی دریافت ارتباط معنایی یک متن ساده
- توانایی بلندخوانی و صامت خوانی متن ساده
- توانایی خواندن متن ساده یا شعر با لحن و آهنگ مناسب
- توانایی بررسی متن ساده و کوتاه
- توانایی به کارگیری کار افزارهای مناسب در خواندن
- توانایی عادات مطلوب در خواندن
- گسترش دایره دید در خواندن

۴- مهارت نوشتن :

- توانایی نوشتن درست نمادهای نوشتاری
- توانایی تبدیل نمادهای صوتی به نوشتاری
- توانایی به کارگیری به هنجار خط (خوانایی، درست نویسی و زیبانویسی)
- توانایی استفاده از برخی علائم سجاوندی
- کسب عادات مطلوب در هنگام نوشتن
- توانایی کاربرد درست کلمات در جمله (با کلمات افتاده)
- توانایی نوشتن جمله‌های ساده

هدف کتاب فارسی : تربیت شهروندی با صلاحیت‌های مشترک (مبتنی بر برنامه درسی ملی) امروز تقریباً هر کتابی را - که در مورد اهداف آموزش دوره ابتدایی نوشته شده - بگشاییم،

اهداف این دوره را در سه مورد زیر خلاصه می کند :

۱- خواندن

۲- نوشتمن

۳- حساب کردن

و اعتقاد دارد که آموزش و پرورش کودک در دوره ابتدایی باید منحصر به همین سه مورد باشد تا نتیجه دلخواه به دست آید؛ اما با تحولات امروز جهان و جامعه بشری، دیگر عمر این عقیده به پایان رسیده است. اکنون هدف آموزش، پرورش افراد سالم و آموزش مهارت‌های زندگی است تا بتواند آنان را برای زندگی در جامعه فردا آمده سازد. به زبان ساده، یعنی آنچه امروز به کودک می‌آموزیم، باید راه زندگی فردا را به او یاد بدهد.

کتاب «فارسی» با این هدف نوشته شده است تا شرایطی را برای شکوفایی فطرت توحیدی و رشد همه جانبه ابعاد شخصیتی دانش آموز فراهم آورد و درست براساس همین دیدگاه است که می‌کوشد تا به این چند هدف اساسی برای تحقق هدف اصلی آموزش مهارت‌های زندگی جامه عمل پیوшуند :

الف) حاکمیت ارزش‌های انسانی بر فضای کلاس

ب) یادگیری – یاد دهی مشارکتی

پ) تلفیق مواد درسی با هدف ایجاد نگرش کلی و یکپارچه

ت) پرورش نسل مسئولیت‌پذیر، متفکر و خلاق

امروزه می‌گویند : «مدرسه باید نمونه کوچکی از زندگی واقعی شاگردان باشد؛ زیرا زندگی چیزی جز مواجه شدن با مسائل و حل آنها نیست. مشکلات زندگی باید به صورت فعالیت‌های مختلف در کلاس‌های درس مطرح شود و به وسیله خود شاگردان، ولی با راهنمایی معلمان حل شود. اگر شاگردان اندیشیدن را در مدرسه نیاموزند، در کجا خواهند آموخت؟ معلم باید محیط آموزشی و امکانات یادگیری را آنچنان ساماندهی کند که به صورتی زنده و منطقی با زندگی شاگردان ارتباط پیدا کند.»^۱

برای کسب چنین یینشی، فرد باید شایستگی‌هایی را در خود به وجود آورد که به طور مختصر می‌توان آنها را در سه حوزه هدف‌های دانشی، مهارتی و نگرشی جای داد.

مجموعه این اهداف کلی باید بتواند شخص را برای ادامه یک زندگی سالم با خود و با دیگران مهیا سازد. شهروند مناسب برای زندگی با خود، نیازمند این ویژگی‌هاست : عزت نفس، آزادگی، خودآگاهی و قدرت تصمیم‌گیری و ...

۱- شعبانی، حسن، مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روش‌ها و فنون تدریس)، انتشارات سمت، چاپ دوازدهم، ۱۳۸۱، ص ۷۵

و برای زندگی با دیگران نیازمند مهارت‌ها و توانمندی‌هایی است از قبیل : ایمان، شجاعت، تعلق، همکاری، دلسوزی برای دیگران، دوست‌یابی، درک مسئولیت‌های زیست محیطی و آشنایی با حقوق خود و دیگران.

اهداف کلی بخش نگاره‌ها

(الف) اهداف شناختی

- ۱- آشنایی بیشتر با واژه‌ای زبان فارسی
- ۲- آشنایی با تلفظ کلمات
- ۳- آشنایی با کاربرد کلمات در جمله
- ۴- آشنایی با ساختار زبان فارسی معیار(تفاوت گفتار فارسی معیار با گویش محلی)
- ۵- آشنایی با محیط زندگی
- ۶- تقویت و گسترش دامنه واژگان پایه
- ۷- آشنایی اولیه با نمادهای خط فارسی
- ۸- زمینه سازی برای آموزش نشانه‌های ۱ و ۲
- ۹- آشنایی اولیه با خود، خلق، خلقت و خالق

(ب) اهداف عاطفی - نگرشی

- ۱- تقویت توجه و علاقه به جلوه‌های زندگی
- ۲- ایجاد نگرش مثبت به جلوه‌های اعتقادی
- ۳- ایجاد نگرش مثبت به زبان فارسی معیار
- ۴- التذاذ از اشعار و جمله‌های زیبا
- ۵- تلطیف احساسات و عواطف نسبت به مفاهیم موجود در نگاره‌ها
- ۶- ایجاد علاقه به کتاب و کتاب‌خوانی
- ۷- ایجاد و تقویت نگرش مثبت نسبت به عرصه‌های ارتباطی، خود، خلق، خلقت و خالق

پ) اهداف مهارتی

۱- تقویت مهارت خوب گوش دادن

۲- تقویت مهارت خوب سخن گفتن

۳- تقویت مهارت بیان تصویری (تصویر خوانی)

۴- تقویت دقت در پدیده‌های اطراف

۵- تقویت توانایی انجام کارهای خلاق

۶- توانایی شرکت در فعالیت‌های گروهی و مشارکتی

۷- تقویت مهارت‌های دست ورزی

۸- ایجاد توانایی انجام فعالیت‌های یادگیری

۹- تقویت مهارت‌های تفکر و درست اندیشیدن

نگاره‌ها برای بقیه کتاب به منزله فهرستی است که در آن می‌توان نمای کلی کتاب را ملاحظه کرد. نگاره واژه‌ای فارسی است که به جای لوحه در نظر گرفته شده است. وظیفه نگاره‌ها ایجاد آمادگی زبان آموزی و مهارت آموزی و فضایی شاد برای جذب کودک است. مرحله آمادگی کودک دبستانی نیز بر عهده نگاره‌هاست. نگاره‌ها یک دوره نسبتاً کامل زندگی است؛ زندگی کودکی در خود، محور کتاب قرار گرفته و کتاب از دیدگاه او و با محوریت او پیش می‌رود تا به صورت یک داستان دنیاله دار درآید.

کودک (آزاده / امین) در نگاره نخست، همچنان که کار تدریس پیش می‌رود، خود را وابسته به جامعه‌ای بزرگتر و بزرگتر می‌بیند؛ یعنی مدرسه، اجتماع و کل جهان هستی؛ تا آنجا که نسبت به همه این مظاهر حساس شود و همه را، از انسان تا گیاه و جانور، در سرنوشت خویش سهیم بیند و خود را متقابلاً در سرنوشت آنها؛ با همه مظاهر هستی الفت پیدا کند و نیک و بد جهان را نیک و بد خویش بداند؛ در خیال خود با ملیت‌ها و قومیت‌های متفاوت درآمیزد و برای آنها حقی همچون حق خود قائل شود و وظایف خود را نسبت به کل جهان هستی و خالق آن، حفظ و حراست از آن و صلح و هم زیستی در جامعه بشناسد.

توجه: زبان آموزی در پایه اول دبستان سهم و نقش عمده‌ای دارد؛ زیرا زبان، خود نیز، برخلاف پایه‌های دیگر، موضوعیت دارد و هنوز تبدیل به ظرفی نشده است که بتوان علوم دیگر را در آن ریخت و آموخت، بلکه خود این ظرف نیز نیازمند شکل گرفتن و ساخته شدن است؛ یعنی یادگیری زبان در اینجا نه یادگیری درباره زبان است و نه یادگیری از طریق زبان؛ بلکه دقیقاً یادگیری خود زبان است. ظرف زبان آموزی در سال اول به تدریج و با طی کردن مراحلی ساخته می‌شود که اهم آنها در دو شکل

شفاهی و کتبی به شرح و ترتیب زیر صورت می‌گیرد:

الف) مرحله جمله آموزی

جمله آموزی: بزرگترین واحد زبان جمله است. ما با جمله حرف می‌زنیم. واحدهای دیگر زبان در جمله قرار دارند. در زبان واحدی بزرگتر از جمله مستقل نداریم و بعد از آن هرچه می‌بینیم، جمله‌های مستقل بی در پی هستند که در کنار هم قرار می‌گیرند و وظیفه انتقال پیام بر عهده آنهاست.

واژه آموزی: واژه آموزی به عنوان یک کل، مهمترین بخش یادگیری زبان است که در روش تدریس فعلی، مهمترین رکن زبان آموزی را تشکیل می‌دهد. اهمیت واژه در هر زبانی به این دلیل است که واژه‌ها نامحدود هستند و همواره در حال گسترش‌اند.

تذکر: شعرها اگرچه جنبه التدازی دارند ولی حفظ کردن آنها برای تقویت توانایی سخن‌گفتن و پرورش حافظه، بسیار مؤثر هستند. در گروه‌های کلاسی می‌توان دانش آموزان را به حفظ شعر دعوت کرد و هر گروه یک یا دو شعر را حفظ کنند.

• روش تدریس نگاره‌ها

چه روشی را برای تدریس کتاب فارسی انتخاب کنیم؟

نخست، سعی کنیم روشهای متداول تدریس چه سنتی، چه مشارکتی را بشناسیم و بر اجرای آنها دقیقاً مسلط باشیم؛ اما فراموش نکنیم معلم آگاه حتی به روشنی هم که برگزیده، صدر در صد پاییند نمی‌ماند؛ بلکه فرصت‌های آموزشی پیش آمده در کلاس را مغتنم می‌شمارد و می‌کوشد تا برنامه تدریس‌اش را سامان دهد؛ اما در هر حال باید بر روش‌ها اشراف داشته باشد.

• **تدریس سنتی**: روشهای سنتی تدریس ممکن است امروز در کلاس‌های مشارکتی کمتر مورد استفاده قرار گیرد، اما اشراف بر آنها همچون تسلط بر روش‌های امروزین برای معلم ضروری است.

روشهای تدریس سنتی را – که هنوز متداول‌اند – این گونه بر شمرده‌اند:

- ۱- روش سخنرانی
- ۲- روش حفظ و تکرار
- ۳- روش پرسش و پاسخ
- ۴- روش نمایشی
- ۵- روش ایفای نقش
- ۶- روش گردش علمی

۷- روش بحث گروهی

۸- روش آزمایشی (آزمایشگاهی)

شما با همه این روش‌ها آشنا شدید، یا به نحوی آنها را در کلاس تجربه کرده‌اید؛ اما از هشت روشی که اینجا بر شمردیم، یقیناً دو گونه نخست را همه ما بیشتر می‌شناسیم و متأسفانه شاهد اجرای آنها بوده‌ایم. شاید گاهی هم به ندرت نوع سوم را تجربه کرده باشیم؛ اما کمتر معلمی را می‌شناسیم که آن را - چنان که می‌بایست - به شیوه سقراطی اجرا کرده باشد. روش‌های دیگری که از آنها نام برده‌یم، در مقیاسی بسیار اندک مورد توجه قرار گرفته‌اند اما شاید بتوان ادعا کرد که اگرچه دست کم پنج روش اخیر تدریس سنتی در زمرة شیوه‌های مترقی محسوب می‌شوند - که اگر خوب اجرا می‌شوند، نتایج درخشانی به بار می‌آورند - اما فاقد یک ویژگی مطلوب‌اند؛ و آن «هم یاری» داشتن آموزان است به زبانی دیگر، احساس مسئولیت هریک از آنها در مقابل یادگیری دیگران که امروزه مهمترین رکن در روش‌های جدید آموزش و غرض از آن همان هدف اصلی آموزش، یعنی تربیت شهروند سالم و باورمند به آداب و اخلاق دینی است.

● **تدریس مشارکتی و فعال** : بدیهی است که در فرایند تدریس چند فکر بهتر از یک فکر و بازدهی گروه بهتر از کار فردی است. برنامه‌های تدریس مشارکتی از ابتدا بر این پایه و اساس قرار گرفته اند که ارتقای نیروی انسانی جامعه به نفع یکایک آنهاست. اصل مشارکت برای پیشرفت و ارتقای همگانی از این تفکر ناشی شده است که همه با هم بکوشیم و برای پیشبرد همگانی تلاش کنیم تا از دستاوردهای کوشش همگانی بهره مند شویم.

بنابراین محیط آموزش باید به محیطی تبدیل گردد که همه در آن :

۱- با هم کار کردن را بیاموزند؛

۲- دانسته‌های خود را به جمع هدیه کنند؛

۳- از دانسته‌های جمع بهره بگیرند؛

۴- به نظر جمع احترام بگذارند؛

۵- موفقیت هر یک از اعضای گروه را موفقیت خود تلقی کنند؛

۶- مسئولیت جمعی خود را بشناسند.

یادگیری مشارکتی(هم یاری) : یادگیری مشارکتی باید بتواند روحیه ایشار، گذشت و همبستگی و احساس تعلق به گروه را در افراد ایجاد کند. در این یادگیری برخلاف یادگیری فردی و رقابتی که دیگران مانع تلقی می‌شوند، هریک از افراد گروه، حامی و پشتیبان دیگری است.

اهداف کلی بخش نشانه‌های ۱ و ۲

الف) اهداف شناختی

- ۱- آشنایی و معرفی نشانه‌های آوایی و دیداری زبان فارسی
- ۲- آشنایی با ساختار جمله‌های ساده در تحریر فارسی
- ۳- آشنایی بیشتر با پدیده‌ها و مسائل و محیط زندگی
- ۴- تقویت و گسترش بیشتر واژگان تازه
- ۵- زمینه سازی برای نوشتن خلاق
- ۶- آشنایی با اصول و شیوه‌های مهارت‌های زبانی
- ۷- آشنایی با نعمت‌های خدا

ب) اهداف عاطفی

- ۱- ایجاد نگرش مثبت نسبت به پدیده‌های زندگی فردی و اجتماعی
- ۲- تقویت نگرش مثبت نسبت به باورها و ارزش‌ها
- ۳- تقویت نگرش مثبت نسبت به زبان فارسی و کاربرد آن در زندگی
- ۴- تقویت علاوه‌به‌کتاب و کتاب خوانی
- ۵- تلطیف احساسات و عواطف نسبت به سروده‌ها و نوشته‌های زیبا در زبان فارسی
- ۶- جلب توجه داشن‌آموزان به فرهنگ و زبان بومی و ارتباط با زبان فارسی

پ) اهداف مهارتی

- ۱- تقویت مهارت‌های شفاهی زبان (گوش دادن - سخن گفتن، خواندن)
- ۲- توانایی مهارت‌های کتبی زبان (نوشتن، نگارش)
- ۳- تقویت دقت در نشانه‌های زبان فارسی
- ۴- تقویت توانایی انجام فعالیت‌های یادگیری
- ۵- تقویت توانایی شرکت در فعالیت‌های گروهی و مشارکتی
- ۶- تقویت توانایی روان‌خوانی متن‌های ساده
- ۷- تقویت مهارت‌های تفکر